

Avdeling Hamar

Maria Kjensmo Løken

Bacheloroppgave

De stille barna

The silent children

Barnehagelærerutdanningen samlingsbasert (BLUS)

Vår, 2017

Samtykker til tilgjengeliggjøring i digitalt arkiv Brage

JA ☒ NEI ☐

Norsk sammendrag:

Tittel: De stille barna	
Forfatter: Maria Kjensmo Løken	
År: 2017	Sider: 28
Emneord: Stille barn, sosial kompetanse, vennskap, medvirkning og voksenrollen	
<p>Sammendrag: Tema i denne oppgaven er de stille barna. Jeg har gjennom intervjuer i tre ulike barnehager undersøkt hva som kjennetegner stille barn og hvordan man kan legge til rette for at de får medvirke i barnehagen. Formålet med oppgaven er å synliggjøre de stille barna i barnehagen slik at de også blir sett og hørt på lik linje med andre barn.</p> <p>Det kom frem gjennom intervjuene at de stille barna er de som snakker med lav stemme, tar liten plass og som sjelden tar ordet. De stille barna strever med sosial kompetanse som vises blant annet ved at de tar lite initiativ i samhandling med andre mennesker og har mangel på selvhevdelse. Den voksnes rolle kom frem som en viktig faktor for å tilrettelegge for at de stille barna får venner, og for at de skal få mulighet til å sette sitt preg på hverdagen i barnehagen.</p>	

English abstract:

Title: The silent children	
Authors: Maria Kjensmo Løken	
Year: 2017	Pages: 28
Keywords: The silent children, participation, social competence and friendship.	
<p>Summary:</p> <p>The theme in this assignment is the silent children. Through interviews in three different kindergartens, I have investigated what characterizes quiet children and how to facilitate their participation in kindergarten. The purpose of the assignment is to accentuate the silent children in the kindergarten so that they are also seen and heard in the same way as other children.</p> <p>Through the interviews I saw that the silent children are those who speak with low voice, take up little space and rarely take the floor. The silent children strive with social competence, which is shown, inter alia, by taking little initiative in interaction with other people and lacking self-esteem. The role of the grown-ups emerged as an important factor in facilitating the silent children in making friends, and for giving them the opportunity to set their mark on everyday life in the kindergarten.</p>	

Forord

I barnehagen har jeg lagt merke til at noen barn er mer tilbakeholdne og stille enn andre barn. Noen barn er lettere å overse og kan nesten virke usynlige i hverdagen i barnehagen. Jeg har undret meg over hvorfor noen barn er mer stille enn andre barn, og dette spørsmålet ble starten på min bacheloroppgave.

Oppgaven er skrevet som en avsluttende del av et 3-årig studie på barnehagelærerutdanningen ved Høgskolen i Innlandet. Det har vært en spennende og utfordrende prosess, og jeg setter stor pris på å ha fått lov til og fordype meg i dette temaet.

Jeg vil gjerne rette en stor takk til min veileder Gudrun Sælen Halmrast for all hjelp og gode råd underveis i prosessen. Så må jeg få takke min samboer og vår datter for den tålmodigheten dere har vist gjennom alle de tre årene på skolebenken, og særlig nå i innspurten med bacheloroppgaven.

Fetsund, mai 2017

Innhold

Norsk sammendrag	2
English abstract	3
Forord	4
Innhold	5
1. Innledning	6
1.1 Valg av oppgave	6
1.2 Problemstilling	6
1.3 Oppgavens disposisjon	7
2. Teori	8
2.1 De stille barna	8
2.2 Sosial kompetanse	9
2.3 Vennskap og de stille barna	10
2.4 Voksne i møte med de stille barna	11
2.5 Medvirkning	11
3. Metode	14
3.1 Kvalitativ og kvantitativ metode	14
3.2 Valg av metode	14
3.3 Intervju som metode	15
3.4 Valg av informanter og gjennomføring av undersøkelsen	15
3.5 Bearbeiding av datamaterialet	15
3.6 Etikk og personvern	16
3.7 Metodekritikk	16
4. Funn og drøfting	18
4.1 De stille barna	18
4.2 Vennskap og sosial kompetanse	18
4.3 Medvirkning	20
5. Konklusjon	23
Litteraturliste	25
Vedlegg 1: Intervjuguide, første utgave	27
Vedlegg 2: Intervjuguide, redigert utgave	28

1. Innledning

1.1 Valg av oppgave

I denne oppgaven har jeg valgt tema de stille barna. Bakgrunnen for valget er mitt engasjement overfor de stille barna i barnehagen, altså de barna som ikke gjør så mye ut av seg og som kan beskrives som enkle å ha med og gjøre. De stille barna kan lett bli oversett i hverdagen, sier ikke så mye og tar ofte lite initiativ (Lund, 2012). Dette er et tema jeg erfaringsmessig opplever snakkes svært lite om i barnehagen, da stillhet kanskje ikke er et like stort problem for den voksne som det kan oppleves som for barnet selv. Jeg ønsket å vite mer om bakgrunnen for hvorfor noen barn velger stillhet slik at vi voksne kan bli mer bevisst i de avgjørelsene vi tar og de handlingene vi gjør overfor et stille barn. Utover dette brenner jeg for at barn skal få si sin mening og medvirke i hverdagen sin i barnehagen. Jeg ble nysgjerrig på i hvilken grad de stille barna får være med å medvirke, da jeg selv har erfaring med at det er de som er mest frempå som i størst grad påvirker barnehagens virksomhet. Oppgaven er skrevet ut fra et syn på barn som kompetente individer, med egen vilje og egne meninger. Dette innebærer at den voksne må lytte til barnets opplevelser i barnehagen, og ta deres opplevelse i betraktning under planlegging og gjennomføring av den pedagogiske virksomheten. (Johannesen & Sandvik, 2008).

1.2 Problemstilling

Medvirkning har lenge vært et aktuelt tema i barnehagen. I følge rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (KD, 2011) har barnet rett til å medvirke tilpasset alder og forutsetninger. Dette stiller krav til den voksne i barnehagen om å legge til rette slik at hvert enkelt barn får mulighet til å uttrykke seg. De stille barna har ofte en tilbaketrukket atferd og viser lite uttrykk for følelser. Dette gjør at de trekker seg unna sosiale aktiviteter, de får lite samværserfaring, noe som igjen fører til lav sosial kompetanse (Barsøe, 2010). Ut i fra dette undret jeg meg over hvordan barnehagen kunne møte de stille barna slik at de, på lik linje med de andre barna, får mulighet til å medvirke i hverdagen. Etter å ha endret og avgrenset en god del, landet jeg til slutt på denne problemstillingen:

«Hva kjennetegner stille barn i barnehagen, og hvordan legge til rette for deres medvirkning?

Dette er en noe spesifikk problemstilling, samtidig som den tar for seg store temaer som stille barn og medvirkning. Jeg ønsket å rette spørsmålet til barnehagen da den voksnes rolle i møte med de stille barna er avgjørende for hvilken grad de får mulighet til å medvirke. Spørsmålet er relevant i forhold til rammeplanens (KD, 2011) retningslinjer som sier at: «barn i barnehagen har rett til å gi uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet». Også stille barn, som kanskje ikke gir uttrykk for sine meninger i like stor grad, skal bli tatt på alvor.

For å besvare problemstillingen og søke ny kunnskap, har jeg vært ute i tre ulike barnehager og intervjuet tre personer med ulik erfaring fra barnehagen. Jeg laget en intervjuguide med temaer som skulle bidra til å besvare problemstillingen. I prosessen var jeg nødt til å foreta en del avgrensning, dette på bakgrunn av praktiske årsaker, som at oppgaven ikke skulle bli for stor. Derfor ble det viktig å tenke godt igjennom de ulike emnene, slik at disse skulle være med på å belyse tema og besvare problemstillingen på best mulig måte.

1.3 Oppgavens disposisjon

Jeg har nå gjort rede for valg av tema og problemstilling. Videre i denne oppgaven følger det et teorikapittel. Her skriver jeg om hva som kjennetegner de stille barna, sosial kompetanse, vennskap og stille barn, den voksne i møte med stille barn og barns medvirkning. Jeg har også med et kapittel om valg av metode. Her beskrives metoden jeg har valgt, valg av informanter og hvordan jeg har bearbeidet datamaterialet. Jeg har også skrevet litt om etikk og metodekritikk. Etter metodekapittelet følger det et kapittel om funn og drøfting. Jeg har valgt å presentere funn og drøfte i samme kapittel. For å skape flyt i oppgaven viderefører jeg noen av de samme emnene fra teorikapittelet til funn og drøftingskapittelet. Oppgaven avsluttes med en konklusjon, der jeg samler trådene i oppgaven og svarer på problemstillingen.

2. Teori

2.1 De stille barna

Johannesen og Sandvik (2008, s. 70) skriver at ordet stillhet har både positive og negative assosiasjoner. Det forbindes positivt med fred, harmoni og hvile, men er også negativt forbundet med glemsel og tankeløshet (Johannesen & Sandvik, 2008). De stille og innadvendte barna har fått mindre oppmerksomhet i barnehagen enn barn med utagerende atferd (Barsøe, 2010). En av grunnene til dette er at de stille barna har utfordringer som ikke er så «plagsomme» for oss voksne, de tar ikke mye plass i fellesskapet med de andre barna, og dermed kan det være lettere å overse dem (Barsøe, 2010). De som sitter stille og ikke tør å hevde seg i ulike sammenhenger får mindre oppmerksomhet fordi de krever mindre oppmerksomhet fra de voksne. Barsøe (2010, s.15) skriver at det nødvendigvis ikke trenger å være noe galt med de stille barna, men de har en atferd som ikke er hensiktsmessig når det gjelder å få god kontakt med andre mennesker. Det er ikke slik at det alltid må ligge noe bak deres stille væremåte. For noen ligger det naturlig å holde seg litt i bakgrunnen, mens andre er mer frempå. Ingrid Lund (2012, s. 26) skriver at «kanskje hun bare er litt stille og sjenert, og at hun må få vise den atferden som kjennes riktig for henne, uten at vi voksne definerer det som et problem». Det er viktig å tenke over hva som kan være årsaken til at et barn er stille. For noen ligger det naturlig å være litt sjenert, mens for andre kan det å være stille være et uttrykk for at noe er vanskelig.

Sosial angst og sjenanse er noe som kjennetegner mange av de stille barna (Barsøe, 2010, s. 27). Kirsten Flaten (2010, s. 51) skriver at sjenanse er en følelse i vårt normale følelsesrepertoar, og er en mildere utgave av sosial angst. De stille barna har ofte en tilbaketrukket atferd og gir lite uttrykk for sine følelser (Barsøe, 2010). Et eksempel på dette kan være et barn i barnehagen som i samlingsstund ikke ønsker å delta og heller trekker seg unna, eller et barn som sitter pent på plassen sin uten å ta noe plass sosialt. Å være sjenert vil ikke automatisk bety at man har det vanskelig, derfor skal man være forsiktig med å definere den stille atferden som et problem (Lund, 2012). På den annen side er det vårt ansvar som voksne i barnehagen og ikke bagatellisere den stille atferden. Vi må observere, sjekke ut og spørre barna om hva som ligger bak deres væremåte (Lund, 2012).

Sjenanse og sosial angst henger tett sammen. Når et barn har sosial angst er det redd for å bli evaluert av andre og det er bekymret for hva andre mennesker mener om det (Flatén, 2010). Barnet opplever det som stressende å være sammen med andre i barnehagen, og kan kjenne at ubehaget er borte når det ikke er der (Flatén, 2010). Hvis man i barnehagen tenker at et barn er mer enn sjenert, altså at det kan være angst, er det riktig å melde fra slik at barnet kan bli henvist videre til fagfolk (Barsøe, 2010).

Når et barn er stille kan det være et tegn på at noe ikke er som det skal. Noen barn kan ha opplevelser som gjør at de har mistet tilliten til andre mennesker, både voksne og barn (Lund, 2012). De kan ha opplevd omsorgssvikt fra voksne eller krenkelser i form av mobbing. Hvis barnet bærer på slike opplevelser kan det gjøre at de får en innagerende atferd der tanker og følelser vendes innover mot en selv i stedet for å vise sine følelser til andre (Lund, 2012). Som voksne i barnehagen er vi nødt til å ta disse uttrykkene på alvor. Rammeplanen for barnehagen (KD, 2011) understreker dette ved å skrive at: «barns følelsesmessige uttrykk skal bli tatt på alvor».

Stillhet kan også brukes som en kommunikasjonsform fra barnets side. Et eksempel på det kan være at barnet bruker stillheten som en protest. Ved å aktivt vise at man forholder seg i ro og er taus kan barnet uttrykke at «svaret er nei» (Johannesen & Sandvik, 2008). Stillhet kan også handle om tenkning. Som voksen har man lett for å tenke at barnets verden bare handler om lek og moro, og dermed kan det være vanskelig å oppdage at barnets stillhet kan handle om at det tenker (Johannesen & Sandvik, 2008). Johannesen og Sandvik (2008, s. 73) sier at: «i medvirkningsperspektiv er stillhet et uttrykk de voksne må legge merke til og gi rom for». Stillhet kan være noe barnet aktivt bruker på lik linje med andre uttrykk. Derfor er det viktig å åpne blikket for at stillhet kan være noe barnet bruker som en måte å kommunisere på.

2.2 Sosial kompetanse

Noe av det som kjennetegner de stille barna er at de viser for dårlig sosial kompetanse (Barsøe, 2010). I rammeplan for barnehagen (KD, 2011, s. 29) står det at: «sosial kompetanse handler om å kunne samhandle positiv med andre over tid». For å kunne øve på samspillet må de utvikle relasjoner til familie og venner (Øksnes & Greve, 2015). Barnet må få positive erfaringer med å være sammen med andre mennesker, ikke bare voksne, men også barn på sin egen alder. Voksne kan være med å bygge trygge rammer, men vi kan ikke lære barna alt som

skal til for å utvikle sin sosiale kompetanse. Barnet må selv få gjøre erfaringer ved å være sammen med andre barn i barnehagen (Barsøe, 2010).

Lise Barsøe (2010, s. 41) skriver at: «det som kjennetegner det å ha sosial kompetanse, er å kunne vurdere hva som er mest hensiktsmessig å gjøre, og når en skal gjøre det». Dette er ferdigheter som må læres, det er ikke noe barnet er født med. For eksempel må barnet øve seg på ulike måter å nærme seg andre barn på i lek. De stille barna har ofte liten erfaring med å være sammen med andre barn på en positiv måte (Barsøe, 2010). I barnehagen har man en god mulighet til å legge til rette for at barna skal få erfaringer med å være sammen med andre barn på en positiv måte.

2.3 Vennskap og de stille barna

I rammeplanen for barnehagen (KD, 2011, s. 26) står det at: «å få delta i lek og få venner er grunnlaget for barns trivsel og meningsskaping i barnehagen». I samhandling med hverandre legges grunnlaget for læring og sosial kompetanse». Vennskap er viktig for at barnet skal ha en god opplevelse av hverdagen i barnehagen. Det er ikke bare voksne som trenger venner, men vennskap er også verdifullt for barn i barnehagen. Lund (2012, s. 71) sier at: «det å ha en venn innebærer nærhet og tilknytning til denne vennen». Vennskap innebærer at man opplever glede over å være sammen med den andre, at man kjenner en fellesskapsfølelse og har en opplevelse av felles humor. På den annen side kan vennskap også føre til konflikter, utestengelse og en følelse av å ikke få være med de andre (Greve, 2015).

I barnehagen er det mange barn som møtes over tid og dermed er det et godt utgangspunkt for at barn kan danne vennskskapsrelasjoner (Greve, 2015). Men for at relasjonene skal føre til et vennskap kreves det samværskompetanse. Som tidligere nevnt strever de stille barna med samværet med andre barn og voksne. Derfor er det viktig at vi som voksne legger til rette for at barn kan få positiv kontakt med andre barn i barnehagen (Barsøe, 2010). Men det er ikke slik at bare man organiserer barn i mindre grupper at dette automatisk fører til vennskap. Lund (2012, s. 71) skriver at: «barn velger tidlig hvem de vil være sammen med. De som blir pålagt å være sammen, for eksempel i en lekegruppe, blir ikke nødvendigvis venner». Men selv om man ikke kan tvinge barn til å være venner kan man som voksen i barnehagen legge til rette for at de skal få mulighet til å skape positive relasjoner til hverandre. Barsøe (2012, s. 40) understreker dette og sier at: «det viktigste som kan skje i barnehagen, er at også ... de stille barna kommer seg inn i leken og samværet med de andre barna». Voksne har en viktig oppgave

å legge til rette for at de stille barna får mulighet til å oppleve positivt samspill med andre barn i barnehagen.

2.4 Voksne i møte med de stille barna

Voksne i barnehagen har som oppgave å sørge for at barn i barnehagen føler trygghet, både fysisk og psykisk. Det å kjenne på at man er trygg er en forutsetning for barnets læring og utvikling. Hvis barnet er trygt vil det ønske å utforske livet og alt det spennende som finnes der (Barsøe, 2010). For at barnet skal føle seg trygt i barnehagen er det nødvendig at det finnes en voksen person der som barnet føler seg trygg på. Utfordringen med de stille barna kan være at de kan virke avvisende fordi de ofte har et kroppsspråk som kan tolkes slik (Barsøe, 2010). Det kan blant annet være vanskelig å få blikk-kontakt med barnet og dette kan få oss til å tro at barnet ikke ønsker kontakt. Kari Pape (2002, s. 92) sier at: «det må stilles krav til de voksne i barnehagen om at de utvikler en god evne til å komme i kontakt med andre mennesker». Selv om barnet ser ut til at det ikke ønsker kontakt er det viktig at den voksne tar initiativ til kontakt med barnet. Barsøe (2010, s. 31) skriver at: «vi dannes jo som mennesker ved å være i kontakt med andre». Samspill og god kontakt både med voksne og barn er viktig for god utvikling (Barsøe, 2010). Derfor er det viktig å være tilstede og møte barnet der det er i barnehagen, selv om det ikke tar initiativ til samspill (Lund, 2012). «Det må være et mål at alle barn i barnehagen får den nødvendige hjelp fra voksne til å komme i kontakt med andre på en positiv og god måte», sier Kari Pape (2002, s. 92). Den voksne i barnehagen må hjelpe de stille barna, selv om man kanskje føler seg avvist, slik at de får mulighet til å komme i gang med god utvikling gjennom samhandling med andre mennesker i barnehagen (Barsøe, 2010).

2.5 Medvirkning

At et barn har rett til medvirkning i barnehagen handler ikke om at det skal bestemmes. I følge Johannesen og Sandvik (2014, s. 27) handler medvirkning om at: «alle er en del av et fellesskap hvor man må vise respekt og inkludere uansett meninger og holdninger». Det vil si at i en gruppe i barnehagen skal hvert enkelt barn få lov til å uttrykke sine meninger, enten gjennom ord, mimikk, kroppsholdninger eller andre følelsesmessige uttrykk (KD, 2011). Barn bruker ikke alltid ord når de skal uttrykke sine meninger, derfor må vi voksne se på hele barnets uttrykk for at de skal få lov til å medvirke i sin hverdag i barnehagen. Kari Pape (2002, s. 61) sier at et av grunnelementene i begrepet medvirkning er at man føler at man blir tatt på alvor og lyttet til som individ. I tidsskrift for nordisk barnehageforskning (Brotherus, A. Leinonen, J. Venninen, T. 2014, s. 1) understrekes dette: «participation is associated with democratic

values and adults sharing power with children and respecting their rights». Barn skal føle at deres meninger blir hørt, lyttet til og tatt på alvor i barnehagen.

I barnehagen kan det være slik at de voksne har lett for å lytte mer til dem som roper høyest, og de stille barna kan bli litt «glemt» eller oversett i hverdagen. Det er ikke slik det skal være, de stille barnas meninger skal bli hørt i like stor grad som de mer høylytte barna (Johannesen & Sandvik, 2008). At de stille barna skal få mulighet til å medvirke stiller krav til den voksne. Johannesen og Sandvik (2008, s. 28) sier at: «deres meninger er like viktige som alle andres, men det kan kreve mer av personalet og avdekke barnas ønsker og behov». Et kjennetegn ved de stille barna er at de ikke hevder seg overfor andre (Lamer, 1997). På bakgrunn av det blir det viktig at den voksne setter av tid og rom for at også de stille barna skal få mulighet til å medvirke (Johannesen & Sandvik, 2008).

Synet på barn er viktig i medvirkningssammenheng. Ved å se barn som kompetente, med egne meninger, viljer og intensjoner, har voksne et ansvar for å lytte til barnets opplevelser. På den annen side har vi mangeltenkningen, der voksne ser på barnas mangler og alt de ennå ikke vet og kan. Har man dette synet på barnet vil det i mindre grad få mulighet til å medvirke siden vi tenker at barnet skal «fylles med kunnskap» av den voksne (Johannesen & Sandvik, 2008). Hos de stille barna faller ikke ordene lett og det kan ta tid å lytte til deres stemmer (Lund, 2012). Hvis man ser på barnet som kompetent tenker man at barnet innehar mye kunnskap, og det blir da viktig å sette av god tid til å lytte slik at de stille barna også får mulighet til å uttrykke sin mening.

Barsøe (2010, s.136) sier at: «å møte et annet menneske som subjekt betyr at en anerkjenner den andres rett til å vite best hvordan han eller hun opplever sin situasjon». Med det menes at barnet vet best selv hvordan det opplever en situasjon i barnehagen. For eksempel hvis barnet har turt å skli ned fra sklia for første gang er det kun barnet som kjenner følelsen og kan si noe om det var en god eller dårlig opplevelse. At man anerkjenner barnets opplevelse betyr at man gir barnets perspektiv gyldighet, selv om det kan komme i konflikt med voksnes synspunkter (Østrem, 2012). «Anerkjennelse er avhengig av at en på en empatisk måte forsøker å forstå hvordan noe oppleves fra den andres ståsted», ifølge Barsøe (2010, s.137). For at et barn skal få mulighet til å medvirke må vi som voksne lytte å prøve og forstå barnet ut fra deres perspektiv. I forhold til de stille barna som kanskje ikke direkte gir uttrykk for sine meninger,

må vi som jobber i barnehagen prøve å tolke hva barnet uttrykker kroppslig, nonverbalt og verbalt (Bae, 2016).

3.0 Metode

3.1 Kvalitativ og kvantitativ metode

Ifølge Dalland (2017, s. 112) er: «metoden redskapet vårt i møte med noe vi vil undersøke». Metode er en fremgangsmåte for å få svar på noe vi ønsker å vite mer om (Bergsland & Jæger, 2016). Den metoden vi velger hjelper oss med å samle inn informasjon som vi trenger til undersøkelsen. Derfor er det viktig å tenke over og velge en metode som kan være til hjelp når man skal undersøke et tema. Problemstilling og valg av metode henger tett sammen. Før man velger metode kan det være nødvendig å ha en problemstilling, slik at man på best mulig måte finner en egnet metode. Det finnes hovedsakelig to typer metoder, det er kvalitativ og kvantitativ metode. Bergsland og Jæger (2016, s. 66) sier at: «kvalitative metoder går mer i dybden og vektlegger betydning, mens kvantitative metoder vektlegger utbredelse og antall». Altså de kvalitative metodene har mer fokus på mening og opplevelse som det ikke er mulig å tallfeste eller måle, og de kvantitative metodene har mer fokus på målbare enheter for eksempel i form av tall (Dalland, 2017).

3.2 Valg av metode

I denne oppgaven har jeg valgt kvalitativ metode i form av intervju for å svare på min problemstilling om de stille barna. Jeg ønsket å få svar på hva som kjennetegner stille barn og hvordan barnehagen kan tilrettelegge for deres medvirkning. Ut i fra denne problemstillingen ønsket jeg å komme i kontakt med mennesker som hadde kunnskap og erfaring med stille barn i barnehagen. Bergsland og Jæger (2016, s. 67) sier at: «kvalitativ forskning baserer seg på et vidt spekter av innsamlingsmetoder; intervju, observasjon, gjennomføring av prosjekter, analyser av dokumenter, bilder, videopptak og samtaler». Etter å ha valgt problemstilling og fått noe oversikt over fagstoff på området gikk jeg grundig igjennom de ulike kvalitative forskningsmetodene for å komme frem til hvilken metode som ville passe min oppgave best. Til slutt kom jeg frem til at intervju vil være en egnet metode for å besvare problemstillingen. Denne metoden ville hjelpe meg til å samle inn data som er relevant for min oppgave. I intervjuet stilte jeg spørsmål til mennesker om hvordan noe er i virkeligheten, derfor er min oppgave empirisk. «Empiri betyr kunnskap som er bygd på erfaring» (Dalland, 2017, s. 115).

3.3 Intervju som metode

Før jeg gikk ut og intervjuet i barnehagene leste jeg teori om de stille barna. Bergsland og Jæger (2016, s. 70) sier at: «kunnskap om et fenomen er nødvendig for å stille de riktige og viktige spørsmålene». Jeg var nødt til å ha en teoretisk forståelse av temaet jeg ønsket å få informasjon om for å gjennomføre intervjuet på en god måte. I et intervju er det intervjueren og den som blir intervjuet som er sammen om å produsere kunnskap (Dalland, 2017). Derfor er det viktig å få til en god samtale. Jeg valgte å intervju tre personer i min oppgave og alle intervjuene ble gjort ansikt til ansikt. På den måten kan man skape en god atmosfære slik at den som blir intervjuet føler seg komfortabel og trygg til å snakke om sin kunnskap og sine opplevelser om de stille barna. I møte med intervjupersonene valgte jeg å ha med penn og papir for å notere ned det som ble sagt underveis i intervjuet. Jeg opplevde at dette fungerte fint, selv om jeg ikke fikk notert hvert enkelt ord som ble sagt. I etterkant av intervjuet skrev jeg ned det jeg ikke rakk å notere i løpet av intervjuet.

I forkant av intervjuet laget jeg en intervjuguide. «En intervjuguide inneholder emnene som skal tas opp i intervjuet, samt hvilken rekkefølge de skal ha (Bergsland og Jæger, 2016, s. 71). Jeg valgte å formulere spørsmål til de temaene jeg ønsker å få informasjon om. Dalland (2017, s. 167) sier at spørsmålene utvikles i samtalen og følger av de svarene intervjupersonen gir. Selv om jeg laget meg et oppsett med gjennomarbeidede spørsmål jeg ønsket svar på, forsøkte jeg å få til en samtale rundt de spørsmålene jeg laget. Når jeg laget spørsmålene tenkte jeg at jeg ønsket at intervjupersonen skulle svare spontant og konkret. Derfor valgte jeg å ikke gi ut intervjuguiden i forkant av intervjuet.

3.4 Valg av informanter og gjennomføring av undersøkelsen

Dalland (2017, s. 152) sier at «en informant er en lokalkjent person som forskeren får informasjon fra». I min oppgave har jeg gjort et strategisk valg av informanter. Det betyr at jeg har valgt personer jeg mener har noe kunnskaper om de stille barna i barnehagen. Jeg valgte tre personer fra tre forskjellige barnehager. Det er fordi jeg ønsket å få høre deres erfaring fra hverdagen i de ulike barnehagene. «Det kvalitative intervjuet sikter mot å gå i dybden» (Dalland, 2017, s. 165). Derfor ønsker jeg ikke å intervju mer enn tre personer og heller bruke god tid på disse. Jeg satt av ca. 30 minutter til hvert av intervjuene, og dette fungerte godt. Når jeg søkte etter informanter forsøkte jeg å finne personer som hadde noen tanker rundt de stille barna og medvirkning i barnehagen. Jeg intervjuet to barnehagelærere med en god del erfaring fra barnehagen, i tillegg til en styrer som tidligere har jobbet mange år på avdeling. Intervjuene ble gjennomført i informantenes barnehager til en avtalt tid.

3.5 Bearbeiding av datamaterialet

Etter hvert enkelt intervju satt jeg meg ned for å skrive ut ord og setninger jeg ikke hadde fått skrevet godt nok ut i intervjuet. Meningen med å skrive ut intervjuet er å prøve å bevare mest mulig av det som opprinnelig skjedde (Dalland, 2017). Jeg forsøkte å sortere ut det jeg mener er relevant for å besvare problemstillingen på best mulig måte. Det ble mange notater så jeg bestemte meg for å plassere spørsmålene under de ulike emnene jeg har presentert i teoridelen. For å få til en god struktur bestemte jeg meg for å videreføre de samme temaene jeg har skrevet om i teoridelen til funn og drøftingsdelen slik at det blir lettere for leseren å følge med.

3.6 Etikk og personvern

Bergsland og Jæger (2016, s. 83) sier at: «behandlingen av personopplysninger er et viktig aspekt ved forskningsetikk, og det er lovfestet at den enkelte ikke skal bli krenket gjennom behandling av personopplysninger». Derfor finnes det noen etiske retningslinjer for hvordan man skal gå frem når man skal ut å gjøre undersøkelser, i denne oppgaven i form av intervju. Det er viktig at informantene informeres om undersøkelsens mål, at det er frivillig å delta og at personen når som helst kan trekke seg (Bergsland & Jæger, 2016). I forkant av intervjuet laget jeg et informasjonsskriv til barnehagen, der jeg informerte om hva som var formålet med intervjuet og jeg fortalte litt om prosjektet. I tillegg hadde jeg med et samtykkeskjema utarbeidet av Høgskolen der det står kort om bacheloroppgaven, hva materialet skal brukes til og at materialet behandles i henhold til lover og regler om anonymisering. Dalland (2017, s. 103) sier at: «når datamaterialet er anonymt, er det ikke mulig å knytte enkeltpersoner til opplysningene». Det er viktig at man behandler data slik at det ikke avslører deltakernes identitet. For mange er det en forutsetning at man får lov til å være anonym når man skal være med i et intervju (Dalland, 2017). Når man skal skrive oppgaven er det derfor viktig å bruke fiktive navn eller gi koder på deltakerne slik at man ikke kan identifisere dem (Bergsland & Jæger, 2016). Når jeg møtte informantene informerte jeg om at jeg har taushetsplikt. Studenter har en taushetsplikt om de opplysningene de får om menneskers personlige forhold, dette gjelder også opplysninger man får i forbindelse med forskning og undersøkelser (Dalland, 2017).

3.7 Metodekritikk

Når man skal velge metode er det viktig å være kritisk og reflektere over egen metode og egne innsamlingsstrategier, ingen metode er helt feilfri (Bergsland & Jæger, 2016). Jeg valgte intervju som metode i mitt prosjekt. Relabilitet, altså hvor pålitelig datamaterialet er, er

relevant å være bevisst på når man skal intervju mennesker (Bergsland og Jæger, 2016). I intervju møter man ulike mennesker, i mitt tilfelle mennesker jeg aldri før hadde pratet direkte med. Det som kan være problematisk da er at det kan oppstå misforståelser i kommunikasjonsprosessen. Som intervjuer må man hele tiden spørre seg om spørsmålet er oppfattet riktig av informanteten, og om jeg som intervjuer oppfatter svaret korrekt. Jeg valgte å notere svarene underveis i intervjuet. Det som kan være problematisk her er at jeg noterer unøyaktig hva som blir sagt, og innholdet blir endret på. Altså kan det føre til redusert pålitelighet (Dalland, 2017). Derfor ble det viktig å sette av god tid slik at jeg fikk mulighet til å notere så nøyaktig som mulig.

Validitet handler om hvor relevant dataene man samler inn er for problemstillingen. Når man intervjuer får man en nærhet til det feltet som skal undersøkes. På den måten bidrar det til å sikre validitet på grunn av at man har mulighet til å hindre misforståelser og kan sikre at data man samler inn er relevant for det man ønsker svar på (Bergsland & Jæger, 2016). I intervjuprosessen opplevde jeg at min intervjuguide ikke fikk frem det jeg ønsket svar på av informanteten. Det førte til at jeg etter første intervju endret noen av spørsmålene jeg hadde forberedt til intervjuet. I de to neste intervjuene fungerte intervjuguiden bedre, og jeg fikk i større grad svar som bidro til å belyse problemstillingen. Dalland (2017, s. 168) sier at: «de erfaringene vi høster underveis, tar vi med oss til neste intervju». Jeg erfarte her at min intervjuguide ikke fungerte og ønsket å endre noe på den til neste intervju.

4. Funn og drøfting

I dette kapittelet vil jeg presentere data jeg har valgt ut fra intervjuprosessen og drøfte disse i lys av relevant teori. Jeg har valgt å bruke noen av de samme temaene jeg har skrevet om i teoridelen for å skape en helhet i oppgaven. Voksenrollen er et tema som går igjen i flere av underkapitlene, derfor har jeg valgt å ikke ha det som et eget kapittel. I dette kapitlet er fokuset å besvare problemstillingen som er: «hva kjennetegner stille barn i barnehagen, og hvordan legge til rette for deres medvirkning»?

4.1 De stille barna

Når jeg spurte informantene om de kunne beskrive et stille barn i barnehagen kom det frem at det er de som ikke tør å ta ordet, de som ikke tar noe plass og som ofte snakker med lav stemme. Videre ble det nevnt at det er de barna som ikke tør å hevde seg i større grupper og gir lite uttrykk for hva de vil. Dette peker i retning at Barsøe's (2010) teorier om de stille barna. Hun sier at de stille barna ofte har en hemmet og tilbaketrukket atferd og gir lite uttrykk for følelser (Barsøe, 2010). En av informantene fortalte at: «den erfaringen jeg har med stille barn er at de ofte er vanskelig å komme inn på ordentlig, jeg føler at jeg må jobbe for å nå inn til dem». En annen sier at «de stille barna er de som ofte sitter rolig, som ikke gjør noe særlig ut av seg og som bare blir med på det de andre vil». Disse tankene kan sees i sammenheng med det Flaten (2010, s. 140) sier om lite selvhevdelse. Hun sier at manglende selvhevdelse er et kjennetegn hos barn med sjenanse og sosial angst. De lar seg lett rive med av andres forslag uavhengig om det er noe de vil eller ikke. Barsøe (2010) sier at de stille barna kan virke avvisende. De har et kroppsspråk som kan virke slik med lite blikk-kontakt og mimikkfattig uttrykk. Dette kan knyttes opp mot informantens opplevelse av de stille barna som kan oppleves som vanskelig å komme inn på. Ingen av informantene nevnte noe om at barn kan bruke stillhet som kommunikasjonsform slik Johannesen og Sandvik (2008) skriver om. Stillhet kan handle om avgrensning fra barnets side, der barnet velger at: «dette vil jeg ikke dele med deg» (Johannesen & Sandvik, 2008, s. 73). Barnet kan også bruke stillhet som en protest, der de aktivt viser at man forholder seg i ro for å uttrykke sin mening.

4.2 Vennskap og sosial kompetanse

Det kom frem under intervjuene at deres erfaring med de stille barna var at de hadde venner i barnehagen. En sier at: «de som er stille får ofte venner, jeg ser at de leker med andre stille barn». En annen uttrykker: «jeg har opplevd at de stille barna får venner uten selv å ta

initiativ». Dette står i motsetning til det Barsøe (2012) skriver om at de stille barna ofte trekker seg bort fra lek med de andre barna. Hun sier også at sosial kompetanse ikke er noe man har eller ikke har, men at det er situasjonsbestemt. Sett i sammenheng med det informantene uttrykker om at stille barn får venner og leker i barnehagen kan man si at deres sosiale kompetanse er situasjonsbestemt. I møte med andre stille barn eller i møte med de barna som ønsker å ta de med i leken kan de stille barna kjenne på en trygghet, som er en forutsetning for lek (Øhman, 2012). Man kan også forklare at de stille barna utvikler vennskap gjennom Greves teorier om vennskapsbegrepet (Greve & Øksnes, 2015). Hun sier at: «det å være lik, enten i utseende, ved å ha samme type ting eller ved å gjøre det samme kan synes å være viktige dimensjoner i en vennsksrelasjon» (Greve & Øksnes, 2015, s. 52). De stille barna har like personlighetstrekk, noe som kan forklare deres tiltrekning mot hverandre i leken. På den annen side kan man ut i fra kommentaren «de stille barna får venner uten å selv ta initiativ» si at de stille barna viser en mindre god sosial kompetanse. Rammeplanen (KD, 2011, s. 29) sier at barns sosiale kompetanse «gjenspeiles i barns evne til å ta initiativ og opprettholde vennskap».

På spørsmål om hva barnehagen kan gjøre for at stille barn skal knytte vennskap og bli inkludert i lek var det stor enighet i at det lå et ansvar hos de voksne i barnehagen. «Det handler om at vi som voksne i barnehagen må være tilstede der barna er og hjelpe de som kanskje strever litt med å komme seg inn i lek med andre barn», sier en informant. I rammeplanen (KD, 2011, s. 29) står det at: «barnehagen skal arbeide kontinuerlig med å støtte og fremme enkeltbarns og barnegruppens sosiale ferdigheter. Personalet er rollemodeller og bidrar gjennom egen væremåte til barns læring av sosiale ferdigheter». For at de stille barna skal få mulighet til å knytte vennskap i barnehagen må de voksne være gode rollemodeller og bidra til at også de som strever med sosial kompetanse, som Barsøe (2010) skriver at de stille barna gjør, blir inkludert i lek. Dette kan også ses i sammenheng med Lamer (1997) sin teori om sosial kompetanse og vennskap i barnehagen. Hun sier at voksne har et særlig ansvar og barn har behov for en aktiv voksenrolle der en sørger for at alle barn får delta i lek slik at de får disse viktige samspillerfaringene med andre barn.

En av informantene sier at «vi voksne må prøve å finne barnets kompetanse, se hva de er interessert i å prøve og bygge videre på dette. Når man har funnet noe som interesserer de kan det være et godt utgangspunkt for å hjelpe barnet med og bygge vennsksrelasjoner». En annen informant sier dette om vennskap: «jeg tror det er viktig å være der barnet er og se barnet. Jeg tror også det er viktig å støtte barnet når det leker og skape en god atmosfære

rundt». Dette peker på Bruners (Øhman, 2012) teorier om støttende stillas. Han mente at et støttende stillas skulle stå til barnets disposisjon når det lekte. Stillaset kan være barnehagelæreren eller andre verktøy som kan brukes som en støtte til å løse problemer barnet støter på i leken (Øhman, 2012). Ved å bruke den voksne som et støttende stillas kan de stille barna få hjelp og støtte til å leke og skape relasjoner til andre barn i barnehagen. Å være tilstede med barnet og støtte det i lek kan det bidra slik at de stille barna får positive opplevelser med å leke i barnehagen. På den annen side er det viktig å ikke gjøre barna hjelpeløse ifølge Barsøe (2010). Vi skal ikke gjøre ting for dem som de kan selv. Barsøe (2010, s. 67) sier at: «egen mestring er en viktig kilde til god selvfølelse. Vis tålmodighet. La barnet få den tiden de trenger». For å utvikle sosial kompetanse er det viktig at barnet føler at det selv mestrer. Informantene nevner det å se barnet og se hva det er interessert i. Dette stiller krav til den voksne om å skjerpe oppmerksomheten slik at de oppdager og svarer særlig på de stille barnas initiativ (Barsøe, 2010). Det kan være vanskelig å oppdage hva de stille barna vil, derfor må vi være lydhøre de gangene de prøver å uttrykke seg.

4.3 Medvirkning

I intervjuet fikk informantene spørsmål om hvilke tanker de har rundt barns medvirkning i barnehagen. Her kom det frem at informantene synes det kunne være utfordrende til tider, spesielt i forhold til tidspresset i barnehagehverdagen. En sa at: «det er ofte vanskelig å ta seg god nok tid til at hvert enkelt barn blir hørt. Jeg tenker ofte at jeg burde bli flinkere til å lytte, spesielt til de barna som ikke sier så mye». I et av de andre intervjuene ble det sagt at: «jeg føler jeg ofte har for dårlig tid til å se alle barna godt nok i hverdagen. Jeg ser at vi kan bli flinkere til å ta oss tid til å lytte». I følge Bae (2006, s. 8) handler medvirkning om at: «hvert barn har rett til å erfare at deres stemme blir tatt på alvor og har virkning i fellesskapet». Det som kom frem i intervjuene viser at kanskje ikke alle barn, spesielt ikke de som er stille, får erfare at deres stemme blir tatt på alvor i like stor grad, ofte på bakgrunn av tidspresset som er i barnehagen. En av informantene understreker tydelig at vi som jobber i barnehage må ta oss tid til at barn får medvirke. Hun sier at «det er vår plikt som ansatt i barnehage å følge opp barns medvirkning». Rammeplanen (KD, 2011) understreker dette og sier at: «barn har rett til å si sin mening i alt som vedrører det, og barns meninger skal tillegges vekt».

Jeg spurte informantene om hvordan man kan arbeide i barnehagen for at de stille barna skal få mulighet til å medvirke. Det som kom frem i alle de tre intervjuene var arbeid i mindre grupper. En av informantene sier det slik: «vi må sørge for at de stille barna får ordet, derfor

kan det være en god ide å dele i mindre grupper». Dette peker i retning av Flatens (2010) teorier om barn med sosial angst og sjenanse, der hun beskriver arbeid i gruppe som en øvelse som øker tryggheten og styrker evnen til selvhevdelse. De stille barna strever ofte med positiv selvhevdelse og kan føle seg utrygge i større grupper, derfor kan arbeid i mindre grupper være positivt, slik informantene forteller. Barsøe (2010, s. 180) nevner også lekegrupper i sine teorier om de stille barna. Hun sier at de barna som er usikre kanskje trenger faste lekegrupper med de samme voksne for at de skal komme i gang med positivt samvær med andre barn. Hennes teorier kan ses i sammenheng med det en av informantene uttrykker om lekegrupper: «jeg tror det kan være fint å dele gruppa i mindre lekegrupper. Da får de stille barna bedre mulighet til å si hva de vil gjøre siden vi voksne har mulighet til å lytte og høre på hvert enkelt barn i større grad». Johannesen og Sandvik (2008, s. 35) nevner voksnes makt i forhold til medvirkning i barnehagen. De sier at den voksne alltid er i maktposisjon i forhold til barna. For at barnet skal få mulighet til å medvirke må vi tenke på hvordan vi møter barna, om vi ser dem som subjekt. Vi må tenke at barnet har egen vilje og kan og vil noe, altså se de i et kompetanseperspektiv (Johannesen & Sandvik, 2008). I mindre grupper er det lettere for den voksne å legge til rette slik at også de stille barna får mulighet til å si sin mening og være med å medvirke i sin hverdag i barnehagen. Men det er viktig å være bevisst på, og tenke igjennom, hvilken måte man som voksen møter barnet på.

På det samme spørsmålet om hvordan man kan jobbe i barnehagen for at stille barn skal få medvirke ble det også nevnt at den voksne har et ansvar for å la de stille barnas uttrykk få komme frem. «Vi må bli flinkere til å se de stille barnas uttrykk, noen sier kanskje ikke så mye, men da er det vår jobb å prøve og forstå dem», sier en av informantene. En annen sier at: «jeg tror det er viktig at vi lar dem få slippe til på deres måte». Dette henger sammen med Johannesen og Sandviks (2008, s. 36) teorier om «å slippe grepet- ikke ansvaret». For at barn skal få mulighet til å medvirke må vi må vi tørre å slippe kontrollen, og tørre og ta innover oss det barna formidler verbalt og kroppslig, både gjennom lek og gjennom stillhet. På den annen side er det viktig å ikke ha en unyansert forståelse av begrepet medvirkning. Selv om barn skal få mulighet til å si sin mening er det viktig å tenke at de kanskje ikke alltid ønsker å ta valg. En av informantene uttrykker dette: «å medvirke betyr ikke at barnet alltid får bestemme, ofte må vi voksne ta avgjørelsen. Barn må få slippe å ta valg de ikke har forutsetninger for å ta. Jeg har opplevd at noen stille barn blir mer stille hvis vi presser dem til å ta valg». I temaheftet om barns medvirkning (B. Bae, B. J. Eide, N. Winger & A. E. Kristoffersen, 2006, s. 8) står det at: «eksempelvis kan barn bli tvunget til å bestemme når de er ubestemte, og dermed få liten

plass til å uttrykke usikkerhet; eller de kan bli stilt til ansvar for ting de har valgt/besluttet, ting som ligger utenfor deres oversikt». Den voksne må vurdere barnets forutsetninger, slik at barnet ikke blir nødt til å stå ansvarlig for valg de har tatt som de ikke skulle trenge å ta. Rammeplanen (KD, 2011, s. 15) understreker også dette og sier at: «barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet».

Informantene var enig i at den voksnes rolle var av stor betydning når jeg stilte spørsmålet: «i hvilken grad de stille barna får medvirke i hverdagen i barnehagen». «Det er vi som voksne som må sørge for at de stille barna får mulighet til å medvirke. Vi må lese kroppsspråket å prøve og finne ut av hva de er interessert i og hva de vil», sier en av informantene. En av de andre informantene sier at: «jeg tror det er den voksne som må lukke opp øynene, slik at de stille barna også får være med å medvirke, ikke bare de som roper høyest». Disse utsagnene peker i retning av Johannesen og Sandviks (2008) teorier om medvirkning. De stiller spørsmål ved om noen barn blir gjort stille på grunn av den voksnes blick er lukket for dem. Hvis det er tilfelle vil det være vanskelig å gi barnet fysisk og psykisk rom til å uttrykke seg (Johannesen & Sandvik, 2008). Et annet fellestrekk som kom frem på dette spørsmålet var at informantene synes det kunne være utfordrende til tider å la de stille barna få ordet fremfor de som er mer høylytte. I temahefte om barns medvirkning (B. Bae, B. J. Eide, N. Winger & A. E. Kristoffersen, 2006) står det at de lavmælte og stille barna ofte kan bli overdøvet av andre. Det kom frem under intervjuene at selv om de alle visste godt at det ikke burde være sånn, måtte de innrømme for seg selv at de stille barna får medvirke i mindre grad enn de som er mer frempå. En av informantene sier: «jeg vet det ikke burde være sånn, men jeg tror ofte de som er mer stille lettere blir oversett i hverdagen. Det handler jo om at vi må bli flinkere til å la de mer stille få ordet også». Her nevner informantene at man i barnehagen må være bevisst slik at de som er stille også får uttrykke seg. Dette peker i retning av Baes (2006) teorier. «Et bevisst forhold til forskjellighet i barnegruppen er en forutsetning for å kunne ivareta alle barns rett til medvirkning», ifølge Bae (2006, s. 12).

5. Konklusjon

Formålet med denne oppgaven var å prøve og besvare problemstillingen som er: «hva kjennetegner stille barn i barnehagen, og hvordan legge til rette for deres medvirkning?»

Det som kom frem gjennom intervjuprosessen var at de stille barna bruker lav stemme, de tar ikke så mye plass i fellesskapet og tør ikke ta ordet. Det ble også sagt at de stille barna kan streve med selvhevdelse og gir lite uttrykk for egne meninger, de er ofte med på det de andre barna vil. Ingen kom inn på at barnet kan bruke stillhet som en form for kommunikasjon, at de aktivt bruker stillheten til å uttrykke seg slik Johannesen og Sandvik (2008) sier i sine teorier. Funnene viser at de stille barna har venner, men at de tar lite initiativ selv, noe som kan relateres til at stille barn strever med sosial kompetanse. Den voksnes rolle ble nevnt som en viktig faktor for at stille barn skal få knytte vennskap og komme inn i lek på en god måte. I barnehagen må det være voksne tilstede der barnet er slik at man kan fungere som en trygghet og støtte når barnet leker.

Den andre delen av problemstillingen handler om medvirkning og hvordan man kan legge til rette for at de stille barna skal få mulighet til å medvirke i barnehagen. Her kom det frem at det er viktig å ta seg tid til å lytte til barnet slik at deres stemme blir tatt på alvor. Tidspresset ble nevnt som en utfordring i forhold til å lytte til hvert enkelt barn. Dette er et interessant funn som vekker spørsmål om vi i dagens barnehage ikke har mulighet til å ta oss tid til å se barnet? For videre forskning kunne dette være et aktuelt tema å belyse. Kanskje vil det bidra til å bevisstgjøre personalet på hva det brukes tid på og hva man ønsker å bruke tid på.

Funnene viser at inndeling i mindre grupper kan være en positiv opplevelse for de stille barna. Her har de større mulighet til å bli sett, skape positive samspillserfaringer med barn og voksne og de får mulighet til å uttrykke sin mening. Også i denne delen kommer den voksnes rolle frem som et viktig element for at stille barn skal få medvirke. De voksne som jobber i barnehagen har et ansvar for å tilrettelegge slik at alle får lik mulighet til å si sin mening om det som angår dem i hverdagen. Det viste seg at de stille barna ofte kan komme i bakgrunnen av de som er mer frempå sosialt. Samtidig var det en bevissthet blant informantene om at dette ikke er riktig. Det er viktig å huske på at medvirkning ikke handler om at barnet skal få bestemme, men at det skal bli hørt og ha mulighet til å sette sitt preg på hverdagen i

barnehagen. Barn må få valg de forstår konsekvensene av å ta, slik at de ikke får negative opplevelser med å uttrykke sin mening.

Å inneha kompetanse om stille barn vil være av stor betydning for hvordan disse barna blir møtt i barnehagen. Vi må se på barnet i et kompetanseperspektiv, slik Johannesen og Sandvik (2008) skriver, og lytte til deres opplevelse av hverdagen i barnehagen. Det vil være av betydning å jobbe med sosial kompetanse slik at de stille barna kan bygge vennskap. Sosial kompetanse er ikke noe barnet har eller ikke har, men det kan også være situasjonsbetinget (Johannesen & Sandvik, 2008). Derfor må vi observere og lete etter deres kompetanse slik at barnet kan få positive samspillserfaringer. Den voksne må sørge for å skape trygge rammer og tilrettelegge for at også de stille barna tør å hevde sine meninger. Barnehagen har et stort ansvar for å legge til rette slik at også de stille barna får være med å sette sitt preg på hverdagen.

Litteraturliste

B. Bae, B. J. Eide, N. Winger & A. E. Kristoffersen, (2006). *Temahefte om barns medvirkning*. Kunnskapsdepartementet

Bae, B. (2016) *Å se barnet som subjekt- noen konsekvenser for pedagogisk arbeid i barnehage*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/artikler/a-se-barn-som-subjekt---noen-konsekvenser/id440489/>

Barsøe, L. (2010). *Ville og stille barn i barnehagen- veier ut av låste atferdsmønstre*. Oslo: Kommuneforlaget AS

Bergsland, M. D. & Jæger, H. (2016). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm AS

Brotherus, A. Leinonen, J. Venninen, T. (2014) *Children`s participation in Finnish pre-school education-Identifying, Describing and Documenting Children`s Participation*.

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Flaten, K. (2010). *Barn med sosial angst og sjenanse*. Oslo: Kommuneforlaget AS

Johannesen, N. & Sandvik, N. (2008). *Små barn og medvirkning: Noen perspektiver*. Oslo: Cappelen akademisk forlag

Kunnskapsdepartementet, (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Departementet

Lamer, K. (1997). *Du og jeg og vi to – Et rammeprogram for sosial kompetanseutvikling*. Oslo: Universitetsforlaget AS

Lund, I. (2012). *Det stille atferdsproblemet – Innagerende atferd i barnehage og skole*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Pape, K. (2002). *Fra ord til handling – fra handling til ord*. Oslo: Kommuneforlaget AS

Øhman, M. (2012). *Det viktigste er å få leke*. Oslo: Pedagogisk forum

Øksnes, M. & Greve, A. (2015). *Vennskap*. Oslo: Cappelen Damm AS

Østrem, S. (2012) *Barnet som subjekt – etikk, demokrati og pedagogisk ansvar*. Oslo: Cappelen Damm AS

Vedlegg 1.

Intervjuguide, første utgave

Hvordan vil du beskrive de stille barna i barnehagen?

Har du noen erfaring med stille barn? Hvordan vil du beskrive dette barnet?

Hvilke tanker har du rundt arbeidet med barns medvirkning i barnehagen?

I hvilken grad får de stille barna mulighet til å medvirke i hverdagen?

Hvordan kan man arbeide for at de stille barna skal få mulighet til å medvirke?

Er det slik at de stille barna får mindre oppmerksomhet enn de som har en mer utagerende atferd? Hvorfor er det slik og hva kan man eventuelt gjøre for at alle skal bli sett i like stor grad?

På hvilken måte kan man arbeide for at de stille barna blir inkludert i lek og knytter vennskap i barnehagen?

Hva er dine tanker om de andre ansatte i forhold til de stille barna? Har dere noe fokus på de som

ikke roper høyst?

Vedlegg 2.

Intervjuguide, redigert utgave

Hvilke erfaringer har du med stille barn? Eksempler?

Hvordan vil du beskrive de stille barna i barnehagen?

Hvilke utfordringer ser du barnehagen har i forhold til stille barn?

Hvilke tanker har du rundt arbeidet med barns medvirkning i barnehagen?

I hvilken grad får de stille barna medvirke i hverdagen i barnehagen?

Hvordan mener du barnehagen kan arbeide for at stille barn kan medvirke i sin barnehagehverdag?

Lek og vennskap er viktig for alle barn. Hva tenker du om stille barn, lek og vennskap?

På hvilken måte kan man arbeide for at de stille barna blir inkludert i lek og knytter vennskap i barnehagen?

Er det slik at de stille barna får mindre oppmerksomhet enn de som har en mer utagerende atferd? Hvorfor er det slik og hva kan man eventuelt gjøre for at alle skal bli sett i like stor grad?